

Filozofski fakultet u Zagrebu

Odsjek za fonetiku

Mentorica: prof. dr. sc. Gordana Varošaneć-Škarić

Student: Davor Trošelj

**GOVORNI DISKURS I SUGOVORNA
NEVERBALNA KOMUNIKACIJA
SABORSKIH ZASTUPNIKA**

Diplomska radnja

Zagreb, srpanj 2011.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	2
1.2. Povijest Hrvatskoga sabora.....	3
1.2.1. Poslovnik Sabora.....	4
2. O političkoj komunikaciji.....	5
3. Neverbalna komunikacija.....	7
3.1. Uvod.....	7
3.2. Značenje pogleda.....	9
3.3. Geste.....	10
3.4. Položaj i značenje dlana.....	13
3.5. Savjeti za tumačenje gesti.....	16
4. Postupak.....	16
5. Rezultati i rasprava.....	20
5.1. Učestalost gestikuliranja.....	20
5.2. Rezultati eksperimenta.....	25
5.2.1. Najbolje i najlošije ocijenjeni zastupnici koji govore s govornice	28
5.2.2. Najbolje i najlošije ocijenjeni zastupnici iz pojedinačne rasprave	30
5.2.3. Najbolje i najlošije ocijenjeni zastupnici koji su se javljali za repliku, ispravak netočnog navoda i povredu Poslovnika	32
5.3. Glasnoća.....	35
6. Zaključak.....	36
7. Literatura.....	38
8. Sažetak.....	39
9. Prilog.....	40

1. UVOD

U ovom radu ispitat će se neverbalna komunikacija zastupnika u Hrvatskome saboru. Svrha takvog istraživanja je da se ukaže na učestalost i primjerenost neverbalne komunikacije u javnim političkim govorima. Budući da sjednice Sabora redovito prenosi televizija, a njihove su snimke dostupne i na internetskoj stranici <http://itv.sabor.hr/video/>, govori zastupnika u Saboru mogu se smatrati javnim govorima.

Ovo istraživanje bazirat će se na mimici i gesti zastupnika tijekom njihova govora. Pratit će se koje vrste gesti (ideografi, piktografi, dirigenti, kinetografi, pokazivači, prostorne kretnje, amblemi (Harrison, 1974)) zastupnici najčešće koriste pri govoru za govornicom, a koje pri govoru s mjesta, mijenja li se njihovo gestikuliranje s obzirom na te vrste diskursa te kako gestikulacija varira s obzirom na snagu govora. Učestalost gestikuliranja i korištenja gesti bit će analizirana i statistički prikazana s obzirom na tri vrste diskursa:

1. Govor za govornicom
2. Govor s mjesta – koji se dijeli na:
  - a) pojedinačnu raspravu
  - b) replike, ispravak netočnog navoda i povredu Poslovnika

Očekuje se da će zastupnici najviše gestikulirati tijekom govora s mjesta i to za vrijeme pojedinačne rasprave, zato što su tada njihove ruke slobodne, nemaju nikakav oslonac (kao za govornicom), stoga imaju više prostora za gestikulaciju.

Bit će proveden i eksperiment u kojem će ispitanicima biti prikazani video isječci saborskih zastupnika koji govore. Zadatak ispitanika bit će da ocijene primjerenost mimike i geste zastupnika (više o eksperimentu u poglavlju *Postupak*).

S obzirom na glasnoću, očekuje se da će gestikuliranje zastupnika biti intenzivnije i frekventnije što je snaga njihova govora ječa, upravo zbog želje da nešto više i jače istaknu.

Što se tiče održavanja kontakta očima, očekivanja su da će zastupnici poštivati pravilo o gledanju sugovornika, odnosno publike, u trajanju od tri četvrtine vremena ukupnog trajanja govora.

1.2. Povijest Hrvatskoga sabora

Prema izvorima s internetske stranice Hrvatskoga sabora (www.sabor.hr), iz vremena ranog srednjeg vijeka nema sačuvanih dokumenata koji bi svjedočili o postojanju sabora kao institucije na području današnje Hrvatske. Rijetko su se održavali skupovi na kojima su predstavnici svjetovne i crkvene vlasti raspravljali o važnim državnim pitanjima. Dokument pod nazivom *Rižanski placit* iz 804. godine govori o rješavanju sporova između romanskog stanovništva i slavenskih došljaka (www.sabor.hr) te o raznim drugim pitanjima, kao što su plaćanje poreza, uređenje posjeda i slično.

Prvi poznati sabor, sa sačuvanim zapisnikom i zaključcima, održan je u Zagrebu 19. travnja 1273. godine i zvao se Opći sabor čitave kraljevine Slavonije, a njegove odluke potvrđivao je ban. Na Saboru su se donosile odluke o sudstvu, porezima, dizanju ustanka u interesu obrane zemlje, itd. Tijekom kasnoga srednjeg vijeka postoje dva sabora, hrvatski i slavonski, koji su funkcionirali odvojeno.

Godine 1527. održalo se ključno zasjedanje Sabora u Cetinu, na kojem je za hrvatskog kralja izabran češki kralj i austrijski nadvojvoda Ferdinand iz porodice Habsburgovaca. Od 1558. godina dva sabora zasjedaju isključivo zajedno, a od 1681. godine Sabor dobiva ime Sabor Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije, koje je zadržano do 1918. godine. Od tada sabore je sazivao ban jednom do dva puta godišnje i sabor je djelovao je kao jednodomna skupština. Jedna od važnijih odluka donesena je 1712. godine i poznata je pod nazivom *Pragmatička sankcija*. Tom odlukom nasljedno je pravo preneseno i na žensku lozu Habsburgovaca. Drugi važan događaj, koji se odvio u Saboru, zbilo se 1843. godine. Ivan Kukuljević Sakcinski prvi je zastupnik koji je progovorio na hrvatskom jeziku u Saboru u kojem se do tad govorilo isključivo na latinskom. Govorio je o potrebi uvođenja narodnog jezika u javni život.

Godine 1848. započinje novo razdoblje Sabora u kojem njegovi zastupnici više ne predstavljaju staleže, nego građane. U tom su se razdoblju osnovale i prve moderne stranke. Takvo uređenje trajalo je sve do povijesnog 29. listopada 1918. godine kada Sabor raskida sve veze s kraljevinom Ugarskom i carevinom Austrijom i pristupa novoj državi – Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Od tada Sabor nije zasjedao sve do 1942. godine kad je sazvan prvi i zadnji put, a sazvaio ga je Ante Pavelić da bi proglasio politiku NDH.

Prvi Ustav Narodne Republike Hrvatske iz 1947. definirao je Sabor kao jednodomno vrhovno tijelo državne vlasti. Nakon toga ustrojstvo i struktura Sabora često su mijenjani. Iako je u razdoblju od 1947. do 1990. godine u svim ustavnim tekstovima označavan kao najviše tijelo državne vlasti, Sabor to praktički nije bio, nego je stvarna vlast tadašnjega jednostranačkog sustava bila koncentrirana u Centralnom komitetu Saveza komunista Hrvatske i njegovu Predsjedništvu.

Prvi demokratski višestranački izbori u Republici Hrvatskoj provedeni su 1990. godine. Na temelju tog Ustava Sabor je imao dva doma: Zastupnički i Županijski. Godine 2001. Sabor mijenja ime u Hrvatski sabor (do tada se zvao Hrvatski državni sabor) i ukinut je Županijski dom, čime je Hrvatski sabor postao jednodoman.

1.2.1. Poslovník Sabora

Danas Hrvatski sabor ima svoj Poslovník kojim je utvrđen sveukupan rad Sabora. Sastoji se od 269 članaka u kojima su sadržani svi propisi o poslovanju Hrvatskoga sabora, među ostalima i pravila o govorenju tijekom sjednice.

Zastupnici ne mogu govoriti kad god oni to zažele, nego su pravila o komunikaciji vrlo strogo propisana i o njihovoj provedbi brine predsjednik Sabora, odnosno predsjedatelj. Tako postoje pravila tko ima riječ, kada smije govoriti, koliko dugo i o čemu, a ako se netko od zastupnika udalji od ovih normi, predsjedateljeva je dužnost da ga na to upozori.

Budući da će se ovaj rad baviti analizom sugovornih neverbalnih znakova (s naglaskom na mimiku i geste) s obzirom na govorni diskurs, u sljedećim redovima ukratko će biti opisano koje sve vrste diskursa postoje u Hrvatskome saboru.

Zastupniku, koji želi govoriti o povredi Poslovníka, predsjedatelj daje riječ čim je ovaj zatraži. Govor tog zastupnika ne može trajati dulje od jedne minute, a zastupnik odmah mora navesti članak Poslovníka o čijoj povredi govori.

Ako zastupnik zatraži riječ da bi ispravio netočan navod, predsjedatelj će mu dati riječ čim završi govor onoga koji je iznio navod. Zastupnik se u svom govoru mora ograničiti na ispravak. U protivnom će mu predsjedatelj oduzeti riječ. Zastupnikov govor ne može trajati dulje od jedne minute.

Ako zastupnik zatraži riječ da bi odgovorio na navod (replika), predsjedatelj će mu dati riječ čim završi govor onoga koji je navod iznio. Replika zastupnika, odnosno odgovor na repliku ne mogu trajati dulje od dvije minute.

Zastupnik može ispraviti netočan navod i odgovoriti na izlaganje (replika) samo jedanput i to na osnovno izlaganje (članak 209.).

Govornik može govoriti samo o temi o kojoj se raspravlja i prema utvrđenom dnevnom redu (članak 201.).

Zastupnik u raspravi, u pravilu, može govoriti najdulje 10 minuta, a predstavnici klubova do 15 minuta. Predlagatelj, odnosno predstavnici predlagatelja koje on odredi, mogu govoriti u uvodnom izlaganju na početku rasprave najdulje 30 minuta, u izlaganju na kraju rasprave najdulje 30 minuta, a prigodom svakog davanja objašnjenja tijekom rasprave najdulje 10 minuta (članak 201.).

Kada zastupnici ispravljaju nečiji netočan navod, daju repliku ili se javljaju za povredu Poslovnika, to svoje izlaganje vrše sa svog mjesta jer je taj diskurs ograničen na kratko vrijeme (1 – 2 minute). Pri pojedinačnoj raspravi zastupnik ostaje na svome mjestu i to izlaganje smije trajati 10 minuta. Kada je zastupnik u raspravi, odnosno kada izlaže svoje stavove u vezi s temom rasprave, mora doći za govornicu.

2. O POLITIČKOJ KOMUNIKACIJI

Pupovac (1990) političku komunikaciju opisuje kao tip interakcije koja se odvija unutar područja političkog djelovanja između dvaju ili više političkih djelatnika. Svrha političke komunikacije je sporazumijevanje o političkom djelovanju i o važećoj političkoj volji koja je važna za zajednicu. Da bi došlo do političke komunikacije moraju biti zadovoljeni sljedeći kriteriji: *jezik, komunikacijska otvorenost i regulativni mehanizmi komunikacije* (Pupovac, 1990: 28). Ukratko će biti opisana svaka od ovih stavki.

a) Politički jezik ima uvjeravačku funkciju. Međutim, političkim jezikom ne komuniciraju samo političari, već i svi sudionici političke javnosti. Zato je nužno da on bude prepoznatljiv, razumljiv i prihvatljiv. Radnje političkog jezika mogu biti sljedeće: *djelatne, ritualne, solidarne i kritičke* (Pupovac, 1990: 34). Cilj djelatne radnje je uvjeriti slušatelje u opravdanost i ispravnost određenih odluka. Cilj ritualne radnje je pozitivno manifestiranje mogućeg političkog djelovanja. Solidarne govorne radnje služe da kod

sugovornika pobude solidarnost s određenim političkim programom. Kritičke radnje zahtijevaju treću stranu. Tu govornik daje slušatelju argumente protiv neke političke ideje, programa ili neke treće osobe.

b) Komunikacijska otvorenost znači da se u političkoj komunikaciji može raspravljati samo o onome što je trenutačno zadano kao sadržaj.

c) Da bi se proces političke komunikacije uspješno odvijao, osim samog jezika i komunikacijske otvorenosti, moraju postojati i *regulativni mehanizmi*. Oni u političkoj komunikaciji mogu biti komunikacijski i nekomunikacijski. Nekomunikacijski regulativni mehanizmi su *sila, moć* i *interes* (Pupovac, 1990: 42), dok je komunikacijski regulativni mehanizam *diskurs*. Sila se ostvaruje kao prestanak ili zabrana komunikacije. Uloga moći je da sve političke volje podredi jednoj, onoj najmoćnijoj. Interes stvara prostor javnosti kao prostor suprotstavljenih volja. Cilj diskursa je da održava prostor javnosti kao prostor sporazumijevanja o zajedničkoj volji (Pupovac, 1990: 50-51).

Prostor javnosti predstavlja prostor komunikacije nekog društva. Unutar tog prostora obavlja se razmjena različitih tipova informacija. Da bi prostor javnosti doista funkcionirao, moraju postojati tri kriterija. To su *prepoznatljivost, razumljivost* i *prihvatljivost* govornog iskaza (Pupovac, 1990: 52). Hoće li ti kriteriji biti zadovoljeni ili ne, ovisi o samim sudionicima komunikacije.

Nakon što su navedeni uvjeti koji moraju biti zadovoljeni da bi došlo do komunikacije u politici i opisana politička javnost u kojoj se odvija sama komunikacija, slijede podjela i kratki opis političkoga govora. Inić (1984) politički govor dijeli na dva osnovna oblika. Prvi datira iz davne povijesti kada demokracija još nigdje nije postojala. To je govor vlasti, moći i autoriteta. Takav je govor iznimno autoritativan. U njemu se ističu prijetnje, naređenja, zapovijedi, a podanici imaju samo jedan izbor: izvršiti naređeno. Drugi se oblik pojavio nakon francuske građanske revolucije i temelji se na slobodnom pravu glasa naroda. Iako se možda čini da narod tako upravlja samim sobom, ipak vlast utječe na njega. Takav govor ne demonstrira volju nad ljudima, ali u *interesu općeg dobra* govori što je najbolje za narod, što ovaj u većini slučajeva i prihvaća (Inić, 1984:30). Nakon 1789. govor vlasti je izgubio to sredstvo prisile, agresivnost prema narodu, i to ne samo u Francuskoj.

Danas, onaj tko govori takvim tonom, uglavnom nije uspješan na političkom planu. Međutim, ono što karakterizira drugi tip govora u današnjim vremenima je vještina manipuliranja interesima ljudi. Inić (1984:31) smatra da su ciljevi političkog govora mnogobrojni. Kao najvažnije navodi: *učiniti stvarnost podnošljivom, razviti osjećaj prihvaćenosti društvenog poretka, ideologizirati najveći broj ljudi i zadovoljiti određene interese.*

Učiniti stvarnost podnošljivom – ovdje postoji dvojna slika društvene stvarnosti. Jedna je ona prava, stvarna stvarnost, koja je teška i nepodnošljiva za velik broj ljudi, a druga je ona prividna, falsificirana, lijepa, a koju političari žele podvaliti narodu i time ih uvjeriti kako je situacija u državi sjajna. Tada su govorne strategije i ciljevi takvi koji *govorno* rješavaju probleme, ne i stvarno.

Razviti osjećaj prihvaćenosti društvenog poretka – ovaj cilj ovisi o tome koliko taj društveni poredak uspijeva održati jednake kriterije za sve društvene slojeve. Davanje nekim slojevima većih prava nego drugima, može rezultirati time da jedan sloj izgubi osjećaj prihvaćenosti društvenog poretka.

Ideologizacija najvećeg broja ljudi – cilj je preobratiti čovjeka tako da on stvarnost počne gledati kroz oči ideologije i to tako da vidi samo onu dobru, prividnu stvarnost.

Zadovoljiti određene interese – u velikoj većini slučajeva cilj političkog govora je zadovoljiti neke materijalne interese. Politički govor služi za ostvarivanje interesa i govor je način da se nešto dobije ili izgubi. *Ne postoji nijedno tako dobro i efikasno sredstvo, koje omogućuje da se sa smiješno malo 'rada' osvoji veoma mnogo privilegija, kao što je upotreba političkog govora* (Inić, 1984:35).

3. NEVERBALNA KOMUNIKACIJA

3.1. Uvod

Što je neverbalna komunikacija? Kao odgovor možda najbolje može poslužiti cirkularna definicija prema kojoj je to svaki oblik komunikacije koji se ne odvija verbalnim putem. Taj oblik komunikacije odvija se najstarijim ljudskim jezikom – jezikom tijela. Budući da se pokreti tijela tijekom komunikacije većim dijelom odvijaju neovisno o našoj svijesti, tim se putem prenosi više informacija nego samim govornim

iskazom. Govorom tijela, ne samo izrazima lica, gestama, položajem tijela, nego i odjećom, frizurom i proksemijom, osoba odaje svoje trenutačno emotivno i psihičko stanje, govoreći o sebi i više nego što bi to eventualno htjela.

Proučavanje neverbalne komunikacije datira još iz davnih vremena. Već su stari Grci i Rimljani proučavali povezanost govora i gesta. U to zlatno doba retorike Rimljani su shvatili da dobrog govornika ne čine samo riječi, pa su opisali čitav niz gesta koje prate govor. Ciceron (106.- 43. p.n.e.), možda najslavniji govornik svih vremena, rekao je da tjelesni pokreti izražavaju *osjećaje i strasti duše* (Boyes, 2009). U Engleskoj je prvi rad o gestama objavljen u 17. st. U njemu je John Bulwer opisao više od stotinu gesta. Prije njega Francis Bacon je u svome djelu *The Advancement of Learning* (1605. prema Boyes, 2009) smatrao neverbalnu komunikaciju najprirodnijim oblikom komuniciranja jer ne ovisi o zemlji porijekla govornika. Krajem 18. st. u Francuskoj Abbé L'Epée uči gluhe kako komunicirati gestama. Charles Darwin 1872. objavljuje djelo *The Expression of the Emotions in Man and Animals* u kojem dokazuje kako i ljudi i majmuni emocije izražavaju mimikom.

U novijem vremenu najutjecajniji istraživač neverbalne komunikacije je zoolog Desmond Morris koji 1967. objavljuje knjigu *The Naked Ape*, u kojoj jezik tijela dovodi u vezu s animalnom stranom ljudske prirode.

Danas postoji nekoliko područja istraživanja neverbalne komunikacije. To su kinezija, proksemija, haptika i parajezik.

Kinezija se odnosi na pokrete ruku, glave, tijela, mimiku i način na koji se njima izražavaju emotivna i psihička stanja.

Proksemija istražuje osobni prostor i razdaljinu među ljudima.

Haptika istražuje učestalost i značenje dodira.

Parajezik se odnosi na korištenje glasa u govoru i njegove neverbalne komponente.

Važnost neverbalne komunikacije je mnogostruka. Njezino poznavanje omogućava „čitanje” neke osobe koja je možda neiskrena ili pokušava zavarati. Omogućuje bolje shvaćanje emotivnog stanja osobe koja možda ne želi reći što doista misli ili osjeća. S druge strane, dobro poznavanje neverbalne komunikacije pomoći će i nama samima da se prikazemo u što boljem svjetlu i ostavimo što bolji dojam o sebi, da spoznamo pogreške koje radimo u razgovoru s nekom osobom i da ih, naravno, nastojimo ispraviti.

3.2. Značenje pogleda

Želimo li vidjeti je li osoba tužna, sretna, ljuta ili je u nekom drugom emotivnom stanju, prvo ćemo pogledati njezino lice. Zašto baš lice? Upravo zato jer su izrazi lica djelomično pod našom kontrolom, stoga se lice može nazvati i središtem neverbalne komunikacije (Boyes, 2009). Raznim izrazima lica osoba naglašava svoje riječi pridajući im na taj način još veću važnost. Najvažnije neverbalno komunikativno sredstvo tijela su oči. Prema Leonardu da Vinci, oči su *zrcalo duše*. Tijekom komunikacije najviše vremena provede se gledajući osobu u lice, točnije u oči. Pogled može skrenuti do nekih drugih dijelova tijela, npr. na ostatak lica, na ruke ili trup. Međutim, uvijek će se vraćati na oči. One otkrivaju najviše i upućuju najtočnije signale jer su oči žarišne točka na tijelu, a zjenice rade neovisno o svjesnoj kontroli (Pease i Pease, 2008). Kontakt očima ima veliku moć i utjecaj. On može biti kratak ili dug, izravan ili neizravan ili isprekidan. Naš odnos s nekom osobom određuje kakav će taj pogled biti i koliko će on trajati. No, ta pravila variraju od kulture do kulture i ona obuhvaćaju starosnu dob, spol, društveni status, itd.

Izravan kontakt očima ima dvojaku funkciju. S jedne strane, osoba koja gleda u oči je iskrena, otvorena i odaje povjerenje. S druge strane, izravno i stalno gledanje nekome u oči nosi konotaciju agresivnosti i smatra se nepristojnim i prijetećim. Prijetnja nekome, izrečena pogledom u stranu, ne bi imala nikakvog efekta.

Čovjekovo emotivno stanje može se očitovati i po veličini zjenica. Zjenice se šire i sužavaju ovisno o promjeni raspoloženja. Richard Hess, bivši šef Odjela za psihologiju čikaškog sveučilišta, proučavao je kako psihičko stanje osobe utječe na veličinu zjenica (Pease i Pease, 2008). Ako je osoba uzbuđena i sretna ili ako gleda neki lijepi sadržaj, zjenice će joj biti proširene. Ako je posrijedi agresija ili uznemiravanje, ili ako osoba gleda nešto što joj je odbojno i ružno, npr. slike ratnih strahota, zjenice će se suziti.

Osobe, koje izbjegavaju kontakt očima, često odaju utisak nesigurnosti, sramežljivosti, introvertiranosti, nepoštovanja, nezainteresiranosti ili se čini da nešto skrivaju. To može označavati i niži društveni status.

Pogled postrance može značiti sumnju ili kritičnost, ako je popraćen mrgođenjem, ali također i flert, ako ga prati smješak (uglavnom kod žena).

Osoba ostavlja dojam da je izgubila zanimanje za razgovorom ako sklapa oči i drži ih zatvorenima dulje nego što je uobičajeno. Brzina treptanja očima se povećava kad osoba govori neistinu. Bježanje pogleda s jedne na drugu stranu može značiti da osoba govori neistinu jer na taj način mozak traži izlaze za nuždu i želi „pobjeći”. Poduže zaklapanje očiju i ubrzano treptanje mogu biti znak da je sugovornik postao dosadan i naporan za slušanje pa ga takvim kretnjama očnih kapaka nastojimo ukloniti iz svog vidokruga. Tijekom razgovora s osobom nije poželjno netremice ju gledati u oči niti stalno odvrćati pogled. Preporuča se kontakt očima u trajanju od oko tri četvrtine razgovora. Pease i Pease (2008) dijele vrste pogleda u tri skupine:

1. *Društveni pogled* – pri ovoj vrsti pogleda sugovornici otprilike 90 posto vremena razgovora gledaju u tzv. područje trokuta . To je područje između očiju i usta na sugovornikovom licu. To je neutralan pogled.
2. *Intimni pogled* – njime se služe i muškarci i žene podjednako, a cilj mu je pokazati zanimanje za sugovornika. Ako su osobe blizu jedna drugoj, pogled kreće od očiju, zatim se spušta do prsa, a ako su osobe na udaljenosti, pogled se spušta sve do područja prepona pa još i niže.
3. *Moćan pogled* – ovaj pogled obuhvaća područje, odnosno trokut, između oba oka i sredine čela. On stvara ozbiljno ozračje i daje osobi koja ga prakticira autoritativan izgled, a ako pritom ne trepće, može čak i zastrašiti sugovornika.

Kontakt očima nije jedina njihova funkcija u komunikaciji. Pomicanje obrva, širenje i skupljanje očiju, također imaju značajnu ulogu u procesu komunikacije. Spuštene obrve mogu biti znak ljutnje ili da je osoba spremna za sukob, ali i znak autoriteta. Podignute obrve pokazuju iznenađenost ili zainteresiranost za temu. One su znak dobronamjernosti, a u većini kultura služe i pri pozdravljanju, dok samo s jednom podignutom obrvom osoba, ovisno o kontekstu, izgleda radoznalo, šaljivo ili podrugljivo. Ako su oči širom otvorene, a obrve u neutralnom položaju, tada osoba izražava ljutnju, a ako su obrve podignute znači da ju je strah.

3.3. Geste

Nakon lica i očiju, upravo su ruke te koje odaju čovjekovo trenutačno emocionalno stanje. Gotovo se uvijek drže ispred tijela, pa su ti signali vrlo lako uočljivi. Mnogi ljudi

imaju nekoliko svojih pokreta rukom kojima se stalno koriste. Gesta je svaki vidljivi znak koji se daje promatraču. Da bi taj znak postao gesta, njega mora netko vidjeti i on njime mora prenijeti neku pouku. Gestikuliranjem govornik privlači pozornost na sebe i svoje riječi, pojačava njihov učinak i na taj način i slušateljima olakšava bolji primitak poruke. Budući da postoji mnogo vrsti gesta, one se, s obzirom na funkciju, mogu podijeliti u nekoliko grupa. To su: amblemi, adaptor, ilustratori i regulatori (Harrison, 1974).

Amblemi su neverbalni znakovi koji zamjenjuju verbalnu poruku. Mogu se koristiti samostalno i imaju dobro poznato značenje unutar jedne kulture, no u međukulturalnim kontaktima mogu izazvati nesporazume. Ti se znakovi odašilju svjesno i s namjerom. Postoji mnogo razloga za korištenje amblema – brži su od govora, tihi su, pa se mogu koristiti za privatnu komunikaciju, imaju veći utjecaj od riječi i mogu se odaslati i primiti s velike udaljenosti. Neki od najpoznatijih amblema, a koji ne moraju u svim kulturama označavati isto, su ispruženi kažiprst i srednjak u položaju slova V, što je znak za pobjedu. Krug načinjen od palca i kažiprsta u SAD-u znači da je nešto *super, u redu*. Zanimljivo je da taj isti znak u Japanu znači novac, u Francuskoj je to znak za nulu, za nešto bezvrijedno, a na Sardiniji i u Grčkoj to je nepristojan komentar ili uveda za ženu ili muškarca (Morris 1979). Otvoreni dlan usmjeren prema nekome ili nečemu je univerzalni znak za *stop, zaustavi se!* i on se jednako interpretira u svim kulturama.

Druga vrsta znakova su **adaptor**. To su radnje koje su jednom imale svoju svrhu, a sada su samo dio pojedinčeve navike. Dijele se u tri skupine:

- a) *samo-adaptor* – podrazumijevaju dodir samoga sebe, češkanje, glađenje nekog dijela tijela
- b) *alter-adaptor* – ubrajaju dodir, maženje, ljubljenje, držanje druge osobe
- c) *predmetni adaptor* – odnose se na dodir, držanje, igranje s nekim predmetom iz okoline.

Regulatori su znakovi koji kontroliraju interakciju (Harrison, 1974). Njima se nešto odobrava, zabranjuje, upućuje, nagovještava.

Ilustratori su pokreti, najčešće rukama, koji najviše dolaze do izražaja tijekom govora i služe za pojašnjavanje ili ponavljanje rečenog. Oni se, za razliku od amblema, ne mogu koristiti samostalno jer tada nemaju nikakvo značenje. Postoji nekoliko vrsta ilustratora (Argyle, 1988). To su:

- a) *piktografi* – pokazuju oblike, crtanje rukama po zraku
- b) *ideografi* – prate tok misli
- c) *prostorne kretnje* – pokazuju veličinu i odnose veličina te raspored u prostoru (ispod, iznad....)
- d) *pokazivači* – pokazuju predmete, slike, osobe
- e) *kinetografi* – pokazuju neku tjelesnu radnju (*i ščepam ga ovako*)
- f) *dirigenti* – dirigiraju tempo, ritam, jakost i isticanje govora.

Ilustratori omogućavaju veći i točniji prijenos informacija tijekom komunikacije, posebice o oblicima, prostornim odnosima i veličini.

Kako oni najviše dolaze do izražaja tijekom govora, ovdje će biti riječi o **dirigentskim znakovima**. Oni daju takt izgovorenim riječima i održavaju njihov ritam, obilježavaju naglaske tijekom govora. Govornici su polusvjesni tih radnju dok govore. Oni znaju da gestikuliraju, no nisu svjesni koje kretnje koriste i što one odražavaju.

Postoji mnogo vrsti ovih gesta, a ovdje će biti navedene samo najvažnije (Morris, 1979: 56):

1. *Vakuumski zahvat preciznosti* – postoje dva tipa ove kretnje. Dodir palca-kažiprst i ruka-vreća. U prvoj verziji vrhovi palca i kažiprsta se spajaju i čine krug. Ona je preciznija i govornik ju koristi kad ističe nešto delikatno i s velikom točnošću. Kod geste ruka-vreća, vrhovi svih prstiju se spajaju s vrhom palca (što daje oblik vreće) i funkcija joj je ista, samo što na taj način govornik puno energičnije ističe važnost nečega.
2. *Zamišljeni zahvat preciznosti* – ruka ovdje radi pokret hvatanja nekog zamišljenog predmeta, ali ta radnja ne ide do kraja, šaka se ne sklapa. Taj pokret odražava više traženje preciznosti nego samu preciznost.
3. *Vakuumski energični zahvat* – ovom kretnjom kao da šakom želimo zgrabiti nešto. Karakteristična je za energične političke govore i koristi se za grube i moćne manipulacije. Ona je znak nekog svjesnog i promišljenog čina.
4. *Zamišljeni energični zahvat* – prsti šake su ispruženi, ali blago savijeni i ukočeni. Rukom kao da grabimo zrak. Također je gesta dominantnog govornika koji se želi nametnuti.

5. *Vakuumski udarac* – postoji više varijanti ove kretnje, a zajedničko im je to da su sve obilježje izrazite agresije i želje za dominacijom. *Rezanje zraka* odvija se tako da ispruženim dlanom režemo zrak oštrim pokretima odozgo naniže. Cilj je nametanje svojih stavova pod svaku cijenu. Varijante ove kretnje su *ručne škarice*, pri kojem se ruke do lakta križaju horizontalno i režu zrak u oba smjera. Ovom gestom se osporavaju ili odbijaju nečiji stavovi. Pri *bockanju prstima* u smjeru slušatelja agresija je usmjerena prema njima, a ne na neki specifičan problem o kojem se raspravlja. *Udarac kroz zrak* najagresivniji je oblik ovih kretnji pri kojem stisnuta šaka udara kroz zrak u ritmu riječi.
6. *Udarac glavom, tijelom* – osim šakom ili prstom, udarce možemo zadavati i glavom ili tijelom. Kratkim i energičnim trzajima glave prema naprijed i dolje, također dajemo svojim riječima važnost i težinu. Istu stvar možemo činiti i pokretima trupom prema naprijed.

3.4. Položaj i značenje dlana

Tijekom povijesti ruke su čovjeku bile najvažnije oruđe. Mozak s rukama održava čvršće veze nego s bilo kojim drugim dijelom tijela. Pri tome najveću ulogu imaju dlanovi. Kroz povijest dlan se povezivao s poštenjem, iskrenošću, istinom i pokornošću. Otkrivanjem dlanova osoba pokazuje da ne predstavlja prijetnju ili da se predaje. Položaj i držanje dlanova jedan je od najboljih ukazatelja na nečije poštenje i iskrenost. Otvaranjem dlanova prema gore i pružanjem prema sugovorniku, osoba mu daje do znanja da je iskrena prema njemu i da govori istinu. Na taj način ona se otkriva i pokazuje svoju ranjivost. Obrnuto od toga, kada osoba nešto ne želi otkriti ili je neiskrena, dlanove će nastojati sakriti iza leđa, u džepove ili ispod prekriženih ruku. Zanimljivo je kako otvoreni dlanovi prema drugoj osobi mogu obeshrabriti tu osobu u pokušaju laganja i navesti ju da bude iskrena prema nama. Budući da su geste i osjećaji međusobno povezani, osobi će biti znatno teže izgovoriti laž otvorenih dlanova. Ako se osoba osjeća napadnuto, u obrani će nastojati sakriti dlanove. Kao i većina drugih neverbalnih kretnji, i ova je spontana i donekle nesvjesna. Izvorno, dlanovi su bili poput glasnica govora tijela jer su govorili više od bilo kojeg drugog dijela tijela, pa je njihovo sklanjanje bilo poput držanja zatvorenih usta (Pease i Pease, 2008: 44).

Osim kod ukazivanja na iskrenost i poštenje, dlan ima i veliku ulogu u demonstraciji moći, kao npr. pri zadavanju uputa ili naredbi. Postoje tri osnovne zapovjedne kretnje dlanom (Pease i Pease, 2008). To su: *dlan prema gore*, *dlan prema dolje* i *zatvoreni dlan s ispruženim kažiprstom*.

Dlan okrenut prema gore neprijeteća je kretnja koja ima dobronamjerne konotacije jer podsjeća na prosjaka koji prosi. Tijekom povijesti čovjek je tako pokazivao da nije naoružan, stoga tom gestom neće izgledati prijeteće niti će ikoga natjerati da učini nešto što mu naređeno.

Okretanjem dlana prema dolje ista gesta poprima sasvim druge značajke. Osoba dobiva na autoritetu i drugi će puno prije izvršiti zamolbu ili naredbu ako im je izrečena s dlanom okrenutim prema dolje, jer na taj način smirujemo i kontroliramo osobu. Reprezentativni primjer toga je nacistički pozdrav koji se vršio ispružanom rukom s dlanom okrenutim prema dolje – simbolom moći i tiranije.

Zatvaranje dlana u šaku i pružanje samo kažiprsta, koji je, u tom slučaju, simbol batine, krajnji je oblik prijetnje. Takvim mahanjem ruke, pogotovo ako je u ritmu riječi, figurativno se tjera ljude da se podčine i ne daje im se mnogo izbora nego da izvrše naredno. Morris (1979) razlikuje dvije verzije: *frontalni kažiprst-batina* i *podignuti kažiprst-batina*. U slučaju frontalnog kažiprsta upire se prema slušatelju ili prema nekom predmetu rasprave, s ciljem da ga se istakne. Za slušatelja, u kojeg se upire, to je vrlo neugodna situacija jer mu se na taj način prijeti ili ga se direktno optužuje za nešto. Podignut kažiprst u zrak simbolizira batinu koja je spremna zadati udarac. Mašući tako podignutim prstom, govornik prijeti, kori slušateljstvo. Koliko je upiranje prstom neugodna gesta, govori činjenica da je u nekim zemljama, poput Malezije i Filipina, to uvreda jer se tamo prstom upire samo u životinje, a na ljude se pokazuje palcem (Pease i Pease, 2008).

Do sad je bilo objašnjeno kako je moguće služiti se dlanovima pri obmani i obrani. Sada će biti riječi o tome kakvo značenje ima položaj ruku prekrivenih na prsima. Za razliku od sakrivanja dlanova, koje može značiti i obranu i neiskrenost, križanje ruku na prsima ima strogo obrambenu konotaciju. S evolucijskog gledišta, ruke su se stavljale na prsa da bi se zaštitili vitalni organi (srce, pluća) od napada. U novijem razdoblju ta se kretnja također koristi kad se osoba osjeća ugroženo, ne fizički u ovom slučaju, pa se na

taj način nastoji obraniti. Ova je kretnja univerzalna i može se primijetiti u raznim situacijama kada se ljudi osjećaju nelagodno: u liftovima, u redovima, na javnim skupovima, itd.

Postoji nekoliko načina križanja ruku. Kod naglašeno prekrivenih ruku i šake i ruke su čvrsto stisnute, što ukazuje ne samo na obrambeno, nego i neprijateljsko raspoloženje. Ako su te kretnje popraćene crvenilom u licu i stisnutim usnama, nema sumnje da je ta osoba raspoložena izuzetno agresivno i napadački. Kad osoba dlanovima obujmi svoje nadlaktice, ona zapravo grli samu sebe, tješi se. Time se izražava negativan stav, pa čak i strah. Međutim, položaj prekrivenih ruku, kod kojih se dlanovi nalaze ispod pazuha, a palčevi se jasno ističu i okrenuti su prema gore, odašilje jednu sasvim drugu poruku. Ta osoba nije potčinjena i ne brani se. Isticanjem palčeva ona pokazuje da je savršeno mirna i da kontrolira situaciju. Tijekom govora će pokretima palčeva još naglašavati svoje riječi. Ovakav položaj prekrivenih ruku i istaknutih palčeva ima dvojako značenje: odaje samopouzdanje i istodobno pruža osjećaj zaštite. Malo drugačija gesta od križanja ruku na prsima, a koja je karakteristična uglavnom za žene i ima podjednako značenje (obrana), je djelomično križanje ruku, odnosno, stvaranje zapreke tako da se jednom rukom preko tijela uhvati druga ruka, što izgleda kao da osoba grli samu sebe. Te kretnje se primjenjuju kada se osoba osjeća nelagodno i nesigurno. Muška inačica ove kretnje je držanje prekrivenih ruku preko genitalija, što se slikovito naziva *položaj potrganog smička* (Pease i Pease, 2008). Ona se može primijetiti na muškarcima koji stoje pred velikim brojem ljudi (npr. na skupovima) ili u redu, a cilj joj je zaštititi osjetljivo mjesto na tijelu.

Osim raznih načina križanja ruku, ljudi, koji su često u središtu pozornosti, kao u ovom slučaju političari, pribjegavaju raznim drugim kretnjama kojima nastoje prikriti svoju nervozu. Vrlo slično, kao i kod križanja ruku, i ovdje ruke preko tijela idu jedna ususret drugoj, smo što se sada ne križaju, nego se jednom rukom dotiče rukav košulje „spontano” namještajući manžetu, sat, puce, torbu, narukvicu ili bilo što drugo što bi omogućilo postavljanje ruke preko tijela. Tako se opet stvara jedna neprimjetna barijera i sačuvan je osjećaj sigurnosti.

3.5. Savjeti za tumačenje gesti

Nabrojivši i objasnivši sve ove geste, mimiku i pokrete rukama, čovjek bi pomislio da je potrebno samo promatrati osobu i da će iz njezinih kretnji jasno zaključiti što ona misli, želi, osjeća.... To, naravno, nije tako jednostavno jer ono, što mi vidimo i čujemo, ne mora nužno i odražavati ono što netko misli. Pease i Pease (2008) navode tri pravila kojih se moramo pridržavati ne bismo li shvatili značenje nečijih kretnji:

1. *Kretnje tumačite u skupinama* – nijedna kretnja ne smije se tumačiti sama za sebe. Treba imati na umu ne samo kontekst u kojemu se ona odvija, nego i sve druge kretnje s kojima je ona povezana. Češkanje nosa može značiti laž, obmanu, ali isto tako može značiti i da osobu doista svrbi nos. Kako se govor sastoji od riječi, rečenica i interpunkcije, a sve je to međusobno povezano, tako se i neverbalna komunikacija sastoji od mnogih pokreta koje valja promatrati kao povezanu cjelinu. Svaka osoba ima ograničen repertoar kretnji koje koristi i, nakon kraćeg promatranja te osobe u raznim situacijama, lako će se moći odrediti kako se ona osjeća u određenom trenutku.
2. *Tražite podudarnosti* – govor tijela mora pratiti govorni iskaz. Hoćemo li glasati za političara koji govori kako će, pobijedi li na predstojećim izborima, povećati plaće u javnim sektorima, a pritom stalno namještava rukav košulje, glava mu je spuštена, dok mu istodobno pogled bježi lijevo-desno? Samo onaj, tko primijeti takve nedosljednosti i nepodudarnosti između govora i neverbalne komunikacije, uspješno je savladao čitanje govora tijela.
3. *Geste tumačite u kontekstu* – kako pri tumačenju neverbalnih znakova treba paziti na govorni kontekst, jednako tako treba imati na umu i okolinu, odnosno vanjske uvjete. Ako osoba ima prekrižene ruke preko trbuha, ne znači nužno da je zauzela obrambeni stav i da se osjeća nelagodno. Možda ju boli trbuh.

4. POSTUPAK

Ovo će se istraživanje sastojati od proučavanja mimike i geste saborskih zastupnika te održavanja kontakta pogledom s publikom. Analizirat će se koje vrste gesti zastupnici najčešće koriste i u kojim situacijama. Analizirat će se kako mimika i geste prate glasnoću govora.

Geste će se analizirati s dva stajališta:

1. S obzirom na diskurs – bit će prikazano koje vrste gesti zastupnici koriste pri govoru s govornice, a koje pri govoru s mjesta, odnosno, pri pojedinačnoj raspravi i pri davanju replike, ispravku netočnog navoda i povredi Poslovnika. Mjerit će se i usporediti učestalost gestikuliranja u ovim situacijama.
2. S obzirom na glasnoću govora – najprije će se analizirati koje geste govornik koristi pri svojoj prosječnoj glasnoći govora. Zatim će se analizirati i usporediti mijenja li se i na koji način govornikovo gestikuliranje kada on pojačava glas u želji da nešto dodatno naglasi.

Na kraju će statistički biti prikazano koje geste zastupnici najviše koriste u gore navedenim situacijama.

Broj gesta, odnosno učestalost gestikuliranja, bit će određena tako da se izbroje sve geste koje zastupnik učini tijekom svog izlaganja i vrijeme trajanja izlaganja (u sekundama) podijeli se s brojem gesti. Tako će se dobiti frekvencija gestikuliranja. Isti će se postupak primijeniti za sve vrste gesta, jer se želi prikazati učestalost vrsti gesta za vrijeme govora za govornicom, za vrijeme govora tijekom pojedinačne rasprave (koji se drži s mjesta) i za vrijeme onih kratkih govora, odnosno replika, ispravaka netočnih navoda i povreda Poslovnika, koji smiju trajati najviše jednu, odnosno, u slučaju replike, dvije minute, a koji se također drže s mjesta

Bit će proveden i eksperiment u kojem će ispitanicima biti zadano da ocijene zastupnike s obzirom na kontakt pogledom s publikom, mimiku i gestu. Ispitanicima će biti prikazani video isječci na kojima govori jedan zastupnik. Svaki isječak traje jednu minutu. Budući da je u istraživanje uključeno 39 različitih zastupnika, od kojih se njih sedam javljalo za riječ i s govornice i s mjesta, bit će prikazano ukupno 46 video isječaka, jer će zastupnici, koji su se javljali za riječ i s govornice i s mjesta, biti prikazani u obje situacije. Ispitivat će se kako će biti ocijenjeni u kojoj situaciji i hoće li u prosjeku bolje biti ocijenjeni govornici koji govore s govornice ili oni koji govore s mjesta. Pitanja, na koja će ispitanici nakon gledanja video isječaka morati odgovoriti, su sljedeća:

- a) Koliko govornik održava kontakt pogledom s publikom?

Uopće ne gleda publiku 1 2 3 4 5 6 7 Stalno gleda publiku

Ako ispitanik smatra da zastupnik uopće ne održava kontakt pogledom s publikom (npr. da cijelo vrijeme čita s papira) zaokružiti će broj 1. Ako smatra da zastupnik stalno gleda publiku zaokružiti će broj 7.

b) Kakva je mimika govornika? Primjerena

Neutralna (govornik ne mijenja izraz lica) 1 2 3 4 6 7 Prenaglašena

Ako ispitanik smatra da se govornikov izraz lica uopće ne mijenja tijekom njegova govora zaokružiti će broj 1. Ako smatra da je govornikova mimika prenaglašena (npr. ako govornik radi grimase koje ispitanik smatra odbojnim i neprimjerenim), zaokružiti će broj 7. Broj 4 označava primjerenu mimiku.

c) U kojoj mjeri govornikova mimika olakšava praćenje njegova govora?

Uopće ne olakšava 1 2 3 4 5 6 7 U potpunosti olakšava

Ovdje se od ispitanika traži da odrede koliko ta govornikova mimika, koja je u prošlom pitanju ocijenjena na skali od 1 do 7, olakšava praćenje njegova govora. Broj 1 znači da uopće ne olakšava, a broj 7 znači da u potpunosti olakšava.

d) Kakva je gestikulacija govornika? Primjerena

Neutralna (govornik uopće ne gestikulira) 1 2 3 4 5 6 7 Prenaglašena

Ovdje se od ispitanika traži da odrede primjerenost gestikulacije. Ako ispitanik smatra da govornik uopće ne gestikulira, zaokružiti će broj 1, a ako smatra da je njegova gestikulacija pranaglašena, zaokružiti će broj 7. Broj 4 označava primjerenu gestikulaciju.

e) U kojoj mjeri govornikova gestikulacija olakšava praćenje njegova govora?

Uopće ne olakšava 1 2 3 4 5 6 7 U potpunosti olakšava

Ako ispitanik smatra da govornikova gestikulacija nimalo ne olakšava praćenje njegova govora, zaokružiti će broj 1, a ako smatra da u potpunosti olakšava, zaokružiti će broj 7 ili ostale međustupnjeve krajnjih oprečnih značenja.

Na kraju su ispitanici morali, na skali od 1 do 5, gdje 1 znači loše, a 5 najbolje, dati ukupnu ocjenu govornika s obzirom na gore navedene parametre.

Hipoteza je da će ispitanici najbolje ocijeniti zastupnika Danijela Mondekara (SDP), koji govori s govornice, i zastupnika Danijela Srba (HSP), koji govori s mjesta, zato što oni tijekom svog govora pogledom prelaze preko cijele dvorane, ne čitaju svoj govor, govor im je popraćen raznolikim i prikladnim gestama koje uvelike olakšavaju praćenje i razumijevanje govora. Očekivanja su da će najlošije biti ocijenjeni zastupnici Stanko

Grčić (HSS), koji govori s govornice, i Šimo Đurđević (HDZ), koji govori s mjesta, zato jer oni tijekom svog govora cijelo vrijeme čitaju s papira, pritom uopće ne gledajući publiku niti gestikulirajući. Također, smatra se da će ukupnom prosječnom ocjenom bolje biti ocijenjeni govornici koji govore s govornice.

Ukupni rezultati eksperimenta pokazat će smatraju li ispitanici da su mimika i geste saborskih zastupnika primjerene ili ne te održavaju li zastupnici u dovoljnoj mjeri kontakt pogledom s publikom.

Korpus, na temelju kojega se vršila analiza, sastojao se od četiriju snimki zasjedanja 22. i 23. sjednice Hrvatskoga sabora:

1. Prijedlog zakona o registru zaposlenih u javnom sektoru, s konačnim prijedlogom zakona, hitni postupak, prvo i drugo čitanje, P.Z. br. 721

- 22. sjednica Hrvatskoga sabora, 10. 3. 2011.

2. Konačni prijedlog zakona o zadrugama, drugo čitanje, P.Z. br. 634

- 22. sjednica Hrvatskoga sabora, 11. 3. 2011.

3. Prijedlog zakona o posebnoj mjeri naplate poreznog duga uzrokovanog gospodarskom krizom, s konačnim prijedlogom zakona, hitni postupak, prvo i drugo čitanje, P.Z. br. 751

- 23. sjednica Hrvatskoga sabora, 7. 4. 2011.

- 4) Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama zakona o reguliranim profesijama i priznavanju inozemnih stručnih kvalifikacija, s konačnim prijedlogom zakona, hitni postupak, prvo i drugo čitanje, P.Z.E. br. 730

- 23. sjednica Hrvatskoga sabora, 8. 4. 2011.

Sjednice su emitirane na Drugom programu Hrvatske televizije u spomenutim terminima. Snimke pojedinih zasjedanja trajale su po dva sata, što sveukupno čini osam sati materijala. U analizu su bila uključena uvodna izlaganja, replike, ispravci netočnog navoda, povrede Poslovnika i pojedinačne rasprave. Audio-video materijal snimljen je s televizije putem *Vivax k-300* uređaja u TS formatu i obrađivan u *PRAAT*, *GOM Player*, *FormatFactori* i *VirtualDub* programima.

Tablica 1. Uzorak istraživanja

Stranka	Ukupan broj zastupničkih mjesti*	Broj zastupnika uključenih u istraživanje**
HDZ	65	14
SDP	54	15
HSS	6	2
HNS	5	2
HDSSB	4	1
IDS	3	1
SDSS	3	1
HSP	1	1
HSU	1	1
SDA HR	1	0
HSD	1	0
Hrvatski laburisti	1	1
Nezavisni kandidati	8	0
Ukupno	153	39

*Podaci preuzeti s internetske stranice <http://www.sabor.hr/>, 20. 4. 2011.

**Brojke se odnose na zastupnike koji su se javljali za riječ tijekom korpusa

5. REZULTATI I RASPRAVA

5.1. Učestalost gestikuliranja

Učestalost gestikuliranja tijekom govora za govornicom

- broj govornika : 15

- prosječno vrijeme trajanja govora: 8,4 min
- prosječna snaga govora: 83,93 dB
- prosječan broj gesta po govorniku: 40,2 → jedna gesta svakih 12,5 sekundi
- prosječan broj **ideografa** po govorniku: 20 → jedan ideograf svakih 25,2 sekundi
- prosječan broj **dirigenata** po govorniku: 16,6 → jedan dirigent svakih 30,36 sekundi
  - ispruženi dlan: 15,35 po govorniku
  - zahvat preciznosti: 0,7 po govorniku
  - ispruženi prst: 0,55 po govorniku
- prosječan broj **adaptora** po govorniku: 3,2 → jedan adaptor svake 2,6 minute
- prosječan broj **prostornih znakova** po govorniku: 0,27 → jedan prostorni znak svakih 31.1 minuta
- prosječan broj **pokazivača** po govorniku: 0,13 → jedan pokazivač svake 64,6 minute

Učestalost gestikuliranja tijekom govora s mjesta

a) Pojedinačna rasprava

Razlika između govora za govornicom i pojedinačne rasprave je u tome što se pojedinačna rasprava vrši s mjesta, dakle, govornik ne izlazi za govornicu. Tijekom oba govora zastupnici smiju govoriti najviše 10 minuta, a predstavnici klubova najviše 15 minuta.

- broj govornika: 15
- prosječno vrijeme trajanja govora: 5,48 min
- prosječna snaga govora: 82,7 dB
- prosječan broj gesta po govorniku: 19,74 → jedna gesta svakih 16,6 sekundi
- prosječan broj **ideografa** po govorniku: 10,93 → jedan ideograf svakih 30 sekundi
- prosječan broj **adaptora** po govorniku: 4,6 po govorniku → jedan adaptor svakih 71,47 sekundi
- prosječan broj **dirigenata** po govorniku: 3,2 → jedan dirigent svakih 102,75 sekundi

- ispruženi dlan: 2,5 po govorniku
- zahvat preciznosti: 0,7 po govorniku
- prosječan broj **pokazivača** po govorniku: 0,8 → jedan pokazivač svakih 6,85 minuta
- prosječan broj **prostornih znakova** po govorniku: 0,21 → jedan prostorni znak svakih 26 minuta

b) Replike, ispravci netočnog navoda i povrede Poslovnika

Kako je već ranije bilo riječi, ovo su kratke vrste diskursa koje zastupnik daje sa svog mjesta. Repliku zastupnik daje kada želi odgovoriti na nečiji navod i ona ne smije trajati dulje od dvije minute. Ispravak netočnog navoda i povreda Poslovnika smiju trajati najviše jednu minutu. Zbog podjednake kratkoće u trajanju, ovdje se neće praviti razlika u gestikuliranju između ova tri diskursa, nego će se oni, kao cjelina, usporediti s govorom za govornicom i pojedinačnom raspravom (govorom s mjesta).

- broj govornika 19
- prosječno vrijeme trajanja govora: 1,02 min
- prosječna snaga govora: 83,4 dB
- prosječan broj gesta po govorniku: 10,01 → jedna gesta svakih 6,11 sekundi
- prosječan broj **ideografa** po govorniku: 4,3 → jedan ideograf svakih 14,23 sekundi
- prosječan broj **dirigenata** po govorniku: 3,9 → jedan dirigent svakih 15,69 sekundi
- prosječan broj **adaptora** po sekundi: 1,5 → jedan adaptor svakih 40,8 sekundi
- prosječan broj **pokazivača** po govorniku: 0,31 → jedan pokazivač svake 3,3 minute

Tablica 2. Učestalost gestikuliranja

	Ideografi	Dirigenti	Adaptori	Pokazivači	Prostorni znakovi	UKUPNO GESTI
Govor za govornicom	svakih 25,2 s	svakih 30,36 s	svake 2,6 min	svakih 64,6 min	svakih 31,1 min	svakih 12,5 s
Pojedinačna rasprava	svakih 30 s	svakih 102,75 s	svakih 71,47 s	svakih 6,85 min	svakih 26 min	svakih 16,6 s
Replike, ispravci, povrede Poslovnika	svakih 14,23 s	svakih 15,69 s	svakih 40,8 s	svake 3,3 min	0	svakih 6,11 s

Iz ove usporedbe učestalosti gestikuliranja proizlazi da saborski zastupnici u prosjeku češće gestikuliraju kada govore za govornicom, nego kada se javljaju za riječ s mjesta u pojedinačnoj raspravi. To je zato što pri pojedinačnoj raspravi većina zastupnika, njih deset od petnaest, drži papire ili olovku u rukama, stoga su im one zauzete. Iako drže papire u rukama, ne čitaju s njih. Samo dva zastupnika (Ivo Grbić – HDZ i Šimo Đurđević – HDZ), od njih deset, cijelo vrijeme tijekom svog izlaganja gleda u svoje papire i čita, ne gledajući u publiku niti gestikulirajući. Ostali drže papir u jednoj ruci dok drugom gestikuliraju. Samo jedan govornik (Stanko Grčić – HSS), od njih petnaest za govornicom, cijelo vrijeme čita svoj govor s papira, ne gledajući u publiku niti gestikulirajući.

Tijekom svog govora, u oba diskursa, zastupnici se najviše služe ideografima, kojima usmjeravaju i povezuju svoje misli.

Zanimljivo je da pri govoru za govornicom drugo mjesto po učestalosti zauzimaju znakovi dirigenti, dok su pri govoru, za vrijeme pojedinačne rasprave, drugi najčešći znakovi adaptori, od kojih najveći broj odlazi na spontano doticanje mikrofona. Moguće, da je razlog tome što za govornicom zastupnik ima mogućnost u bilo kojem trenutku osloniti ruke na govornicu, dok su u situaciji, kada govori s mjesta, one puno slobodnije, stoga zastupnik možda *ne zna što će s njima* pa često pribjegava takvim kretnjama.

Primjerice, zastupnica Gordana Sobol (SDP) tijekom osmominutnog izlaganja s mjesta načinila je 32 adaptora – jedan adaptor svakih 15 sekundi, dotičući mikrofon, odjeću i naočale. Spontano doticanje mikrofona ili odjeće može biti pokazatelj nervoze. Dok je zastupnik koji stoji za govornicom „zaštićen”, jer stoji iza nje, tako da mu ona pruža „zaklon”, za vrijeme govora s mjesta „otkriven” je, a kako navode Pease i Pease (2008), osobe koje se osjećaju ugroženo sklapaju ruke preko trbuha ili drže preko njega neki predmet, npr. papire ili olovku, koji tada služi kao štit.

Zastupnici najčešće gestikuliraju tijekom kratkih diskursa, kao što su replika, ispravak netočnog navoda i povreda Poslovnika (jedna gesta svakih 6,11 sekundi). To se može objasniti time što za vrijeme tih govora niti jedan zastupnik ne drži papire u rukama. One su im cijelo vrijeme slobodne. U tim situacijama govornik je okrenut prema zastupniku na čije izlaganje daje repliku ili ispravak netočnog navoda i objašnjava s čime se ne slaže.

Iako su razlike u gestikuliranju zastupnika na individualnoj razini, i što se tiče govora za govornicom i govora s mjesta (svaki zastupnik ima svoj repertoar gesti koje koristi u određenim situacijama), ipak se mogu uočiti neka podudaranja, i pri govoru za govornicom i pri govoru s mjesta. U obje situacije najčešće je gestikuliranje jednom rukom. Pri govoru za govornicom zastupnik se drugom rukom drži za govornicu, a pri govoru s mjesta ima papire ili olovku u drugoj ruci. Gestama se služe kada žele dodatno naglasiti fokus u rečenici, koji je istaknut i pojačanom glasnoćom. Tada se koriste dirigentima, od kojih su najčešći ispruženi dlan okrenut u stranu ili prema dolje i tzv. ruka-vreća (spojeni vrhovi svih pet prstiju (Morris, 1979).

Na visokim školama ne može se dobiti diploma diplomiranog ekonomista jer to nisu fakulteti. (Goran Marić, HDZ)

Govornik ovim riječima ispravlja navod drugog zastupnika i rukom-vrećom maše u ritmu svojih riječi čime ih dodatno naglašava. S rukom u takvom položaju „dirigira” u ritmu staccato govora – govora čija su obilježja odlučnost, dinamičnost, oštrina, karakteriziraju ga stanke oštrih rezova (Škarić, 1991).

Znakovi dirigenti pojavljuju se i na počecima intonacijskih jedinica, kojim zastupnik započinje svoju novu misao.

Pa čak, evo, vidim i spinove po novinama da sam, navodno, ja tražio da izbori budu nakon završetka pregovora, naravno da to nisam tražio. (Andrija Hebrang, HDZ)

Ovdje govornik na početku iskaza daje znak dlanom okrenutim u stranu čime naglašava svoju misao. Na početku nove intonacijske jedinice (*...da sam navodno tražio...*) zastupnik opet koristi kratku gestu, dirigent, kojom započinje tu novu intonacijsku jedinicu i na kraju, na početku treće intonacijske jedinice (*...naravno da to nisam tražio...*), također je prisutna gesta. Te geste služe da bi razgraničile intonacijske jedinice, odnosno misli, i olakšale, kako govorniku izricanje njegova govora, tako i slušateljima praćenje i bolje razumijevanje.

Ideografi su česti u situacijama kada govornik izgovara poduzgu rečenicu (npr. uzročno – posljedičnu ili suprotnu).

...a onda ispada da vlada ne pomaže tim jedinicma lokalne samouprave, a u biti je stvar obrnuta, političkim zahvalama dobivaju radna mjesta, a onda ispada da je za sve kriva vlada RH, a ovo je jedna mjera koja je mjera gospodarskog oporavka.... (Josip Salapić, HDZ)

Ovdje se govornik koristi ideografima kako bi odvojio dvije misli koje su i po sadržaju suprotne. Jednim ideografom zastupnik pokazuje na *onda ispada da je za sve kriva vlada RH*, a drugim na *a ovo je jedna mjera koja je mjera gospodarskog oporavka.....* Tako govornik i vizualno ističe suprotnost tih misli. Za razliku kod uporabe dirigenata, ovakav govor nosi obilježje legato govora - blagi rubovi stanka, naglašena riječ je tek malo istaknuta, govor je blag, poetičan (Škarić, 1991).

5.2. Rezultati eksperimenta

U eksperimentu je sudjelovalo 26 ispitanika s Odsjeka za fonetiku, od kojih je troje muških, a 23 ženskih ispitanika/ca. Prosječna dob je 21,6 godina.

U poglavlju *Postupak* postavljena je hipoteza da će ukupnom prosječnom ocjenom bolje biti ocijenjeni zastupnici koji govore s govornice nego oni koji govore s mjesta. Ta se hipoteza nije potvrdila. Najbolje su ocijenjeni zastupnici koji govore s mjesta i to u slučajevima kada se javljaju za repliku, ispravak netočnog navoda ili povredu Poslovnika. U sljedećoj tablici prikazane su ukupne prosječne ocjene zastupnika s obzirom na diskurs u kojem govore. U lijevom se stupcu nalaze pitanja na koja su ispitanici morali dati odgovor (vidi poglavlje *Postupak*), a u gornjem redu vrste diskursa

Tablica 3. Ukupne prosječne ocjene s obzirom na diskurs

	Govor za govornicom	Pojedinačna rasprava	Replike, ispravci netočnog navoda, povrede Poslovnika	UKUPNI PROSJEK
a)	5,09 (st. dev – 1,69)	4,27 (st. dev – 1,87)	5,48 (st. dev – 1,39)	4,94 (st. dev – 1,73)
b)	3,08 (st. dev – 1,33)	2,833 (st. dev – 1,23)	3,59 (st. dev – 1,21)	3,16 (st. dev – 1,31)
c)	3,32 (st. dev – 1,65)	3,15 (st. dev – 1,27)	3,86 (st. dev – 1,62)	3,42 (st. dev – 1,66)
d)	2,8 (st. dev – 1,69)	2,814 (st. dev – 1,39)	3,9 (st. dev – 1,47)	3,17 (st. dev – 1,6)
e)	2,92 (st. dev – 1,77)	2,974 (st. dev – 1,77)	3,71 (st. dev – 2,59)	3,2 (st. dev – 1,8)
UKUPNO	2,86 (st. dev – 1,21)	2,695 (st. dev – 1,13)	3,29 (st. dev – 1,04)	2,94 (st. dev – 1,28)

Najviše ocjene u svim kategorijama dobili su zastupnici koji su se javljali za repliku, ispravak netočnog navoda ili povredu Poslovnika.

a) U prvom pitanju, u kojem je trebalo na skali od 1 do 7 (u kojoj 1 znači da uopće ne gleda publiku, a 7 da stalno gleda publiku), odrediti koliko govornik održava kontakt pogledom s publikom, ukupna prosječna ocjena iznosi 4,94, što znači da većina zastupnika primjereno održava kontakt pogledom s publikom.

b) U drugom pitanju trebalo je ocijeniti govornikovu mimiku. Također, na skali od 1 do 7, gdje 1 znači da je mimika neutralna, 7 da je pretjerana, a 4 da je primjerena. Najbliži toj primjerenosti su govornici koji su se javljali za repliku, ispravke netočnog navoda i povrede Poslovnika (prosječna ocjena 3,59), dok prema neutralnoj mimici najviše tendiraju govornici iz pojedinačne rasprave (prosječna ocjena 2,83).

c) Treće pitanje nadovezuje se na prethodno. Ispitanici su trebali odgovoriti koliko ta mimika olakšava praćenje njihova govora. Skala je od 1 do 7, gdje 1 znači da uopće ne olakšava, a 7 da u potpunosti olakšava. Opet, najbolje su ocijenjeni govornici kratkih

diskursa (replika, ispravci netočnog navoda i povreda Poslovnika), s ukupnom ocjenom 3,86, što znači da njihova mimika najviše olakšava praćenje njihova govora, dok su najnižu ocjenu (ocjena 3,1) dobili govornici iz pojedinačne rasprave.

d) Ovo se pitanje odnosi na govornikovu gestikulaciju. Trebalo je, na skali od 1 do 7, gdje 1 znači da je ona neutralna (govornik uopće ne gestikulira), 7 prenaglašena, a 4 primjerena, ocijeniti kakva je gestikulacija. I ovdje su najbliži primjerenosti bili zastupnici kratkih diskursa (ocjena 3,9), dok su zastupnici ostala dva diskursa podjednako ocijenjeni (ocjene 2,8 i 2,81).

e) Kao i u pitanju s mimikom, i ovdje je trebalo ocijeniti koliko ta gestikulacija olakšava praćenje njihova govora. Gestikulacija govornika kratkih diskursa najbolje olakšava praćenje govora (ocjena 3,71), dok su, opet, ocjene u druga dva diskursa podjednake (2,92 za govornicu i 2,97 za pojedinačnu raspravu).

Važno je napomenuti da niti mimika niti gestikulacija ni u jednom od ova tri diskursa nisu ocijenjene neprimjerenom ukupnom ocjenom (od 5 do 7).

Na kraju su ispitanici, na skali od 1 do 5, gdje 1 znači loše, a 5 najbolje, trebali dati ukupnu ocjenu govorniku na temelju njegove mimike i geste te održavanja kontakta pogledom s publikom. Najbolje su ocijenjeni zastupnici kratkih diskursa (ukupna ocjena 3,29), a najlošije zastupnici iz pojedinačne rasprave (ocjena 2,69).

S čime se mogu povezati te visoke ocjene govornika kratkih diskursa s obzirom na govornike za govornicom i u pojedinačnoj raspravi? Osim što postoje one vidljive razlike između ta tri diskursa (govor za govornicom nasuprot govoru s mjesta, trajanje govora) postoje razlike i u strategijama govora. Kako su teme sjednica obrađenih u korpusu bile prijedlozi zakona, govornici, koji su se javljali za riječ s govornice i u pojedinačnoj raspravi, u svojim su izlaganjima obrazlagali i tumačili zašto hoće ili neće poduprijeti predloženi zakon. Dakle, njihova je strategija bila strategija argumentiranja i interpretiranja kad su tumačili neke točke zakona. Međutim, kada zastupnik daje repliku drugom zastupniku, ispravlja netočni navod ili se javlja za povredu Poslovnika, strategija postaje uvjeravačko-argumentacijska jer on nastoji, svojim argumentima, uvjeriti drugog zastupnika ili predsjedavajućeg u čemu je taj pogriješio i zašto nije u pravu. Također, gestikuliranje je puno učestalije tijekom tih kratkih diskursa, što ukazuje na to da zastupnici češće gestikuliraju kada uvjeravaju, nego kada argumentiraju i interpretiraju.

Postavljena je hipotezu da će ispitanici najbolje ocijeniti zastupnike Danijela Mondekar (SDP) i Danijela Srba (HSP), a najlošije Stanka Grčića (HSS) i Šimu Đurđevića (HDZ). Hipoteza je djelomično potvrđena. Najbolje ocijenjen zastupnik je Ivan Šuker (HDZ) koji govori s mjesta (replika), s prosječnom ocjenom **4,19**, a najlošije ocijenjeni su Stanko Grčić (HSS) koji govori s govornice i Davor Huška (HDZ) koji govori s mjesta (pojedinačna rasprava), s prosječnim ocjenama **1,3**. Najbolje ocijenjen govornik, koji govori s govornice, je Zlatko Koračević (HNS) s prosječnom ocjenom **3,92**.

5.2.1. Najbolje i najlošije ocijenjeni zastupnici koji govore s govornice:

Najbolje

1. Zlatko Koračević (HNS) 3,92
2. Andrija Hebrang (HDZ) 3,8
3. Danijel Mondekar (SDP) 3,73

Najlošije

1. Stanko Grčić (HSS) 1,3
2. Milorad Pupovac (SDSS) 1,92
3. Goran Marić (HDZ) 2,1

Zlatko Koračević (HNS)

- trajanje govora: 14 min
- u svome govoru objašnjava zašto će podržati Zakon o zadrugama
- strategija: argumentacijska, interpretacijska

Ocjene ispitanika:

- a) Koliko govornik održava kontakt pogledom s publikom? 5,73 (Standardna devijacija – 1,041)
  - b) Kakva je mimika govornika? 3,88 (St. dev. – 0,82)
  - c) U kojoj mjeri govornikova mimika olakšava praćenje njegova govora? 4,53 (St. dev. – 1,33)
  - d) Kakva je gestikulacija govornika? 4,46 (St. dev. – 0,76)
  - e) U kojoj mjeri govornikova gestikulacija olakšava praćenje njegova govora? 5 (St. dev. – 1,28)
- Ukupna ocjena: **3,92** (St. dev. – 0,84)

- ukupno **gesti**: 142 → jedna gesta svakih 5,9 sekundi
- ukupno **ideografa**: 75

To govori jedna praksa da istovremeno iste projekte financiramo i s nacionalnim sredstvima i s europskim sredstvima.

U ovom slučaju zastupnik koristi ideografe da razdvoji i razlikuje svoju misao. Jednim ideografom pokazuje na *nacionalna sredstva*, a drugim na *europska sredstva*, čime i vizualno pokazuje razliku u sadržaju svoga govora.

- ukupno **dirigenata**: 52

...država jedino može kroz konkretne podrške prema zadruharima u određenim segmentima, ima čitav niz prostora koje zadruge pokrivaju...

Ovdje zastupnik dlanom okrenutim u stranu dirigira u ritmu riječi dajući im ritam. U ovom trenutku govor mu ima staccato obilježja. Ta gesta podsjeća na *rezanje zraka*, no u ovom slučaju ona nije tako agresivna i odrješita.

- ispruženi dlan: 34
- ruka-vreća: 12
- zahvat zraka: 6

- ukupno **pokazivača**: 11

...da sve ove prednosti koje nudi ovaj zakon...

Kada izgovara riječ *ove* zastupnik prstom pokazuje na papire koje ima pred sobom.

- ukupno **kinetografa**: 4

Zastupnik gestikulira često i raznovrsno, ima širok repertoar gesti koje ne samo da su povezane i prate govor, nego i olakšavaju njegovo praćenje, dajući mu dinamiku koja također privlači slušateljevu pozornost. Mimika je ocijenjena kao primjerena, što znači da nije neutralna, nego i ona prati i olakšava praćenje govora. Govornik podiže obrve kada želi naglasiti određenu riječ u rečenici.

...između ostalog, kolega Milinković, i zato su ljudi na cesti jer čekaju povrat kapitalnih ulaganja...

Ovdje zastupnik stavlja fokus na riječ *i zato* koju dodatno naglašava podizanjem obrva. Snaga govora je također veća (89 dB) pri izgovoru te riječi. Kada zastupnik glasnije izgovara neku riječ, snaga raste za 3 – 4 dB.

Stanko Grčić (HSS)

- trajanje govora: 4,2 min
- zastupnik objašnjava zašto će podržati prijedlog zakona o izmjenama i dopunama zakona o reguliranim profesijama i priznavanju inozemnih stručnih kvalifikacija
- strategija: argumentacijska, informativna

Ocjene ispitanika:

- a) Koliko govornik održava kontakt pogledom s publikom? 1,38 (St. dev. – 0,49)
- b) Kakva je mimika govornika? 1,5 (St.dev. – 0,81)
- c) U kojoj mjeri govornikova mimika olakšava praćenje njegova govora? 1,73 (St. dev. – 1,18)
- d) Kakva je gestikulacija govornika? 1,15 (St. dev. – 0,36)
- e) U kojoj mjeri govornikova gestikulacija olakšava praćenje njegova govora? 1,57 (St. dev. – 1,19)

Ukupna ocjena: **1,3** (St. dev. – 0,7)

Tijekom svog govora zastupnik nije načinio niti jednu gestu. Svoj govor cijelo vrijeme čita s papira, tek povremeno pogledavajući prema publici. Govor mu je lišen bilo kakve oscilacije u glasnoći, tempu, ritmu ili intonaciji, što ga čini monotonim i nezanimljivim za praćenje. Mimika govornika je neutralna, nema nikakvih promjena na licu tijekom govora. Zbog svih tih osobina, pretpostavlja se da je ovaj zastupnik dobio najlošiju ukupnu ocjenu.

5.2.2. Najbolje i najlošije ocijenjeni zastupnici iz pojedinačne rasprave:

Najbolje

1. Dragutin Lesar (Hrvatski laburisti) 3,96
2. Luka Denona (SDP) 3,76
3. Rajko Ostojić (SDP) 3,73

Najlošije

1. Davor Huška (HDZ) 1,3
2. Šimo Đurđević (HDZ) 1,42
3. Ivo Grbić (HDZ) 1,65

Dragutin Lesar (Hrvatski laburisti)

- vrijeme trajanja govora: 8,5 min

- zastupnik objašnjava hoće li ili neće podržati prijedlog zakona o posebnoj mjeri naplate poreznog duga uzrokovanog gospodarskom krizom
- strategija: argumentacijska, informativna

Ocjene ispitanika:

- Koliko govornik održava kontakt pogledom s publikom? 6,8 (St. dev. – 0,49)
- Kakva je mimika govornika? 4,11 (St. dev. – 0,71)
- U kojoj mjeri govornikova mimika olakšava praćenje njegova govora? 4,84 (St. dev. – 1,51)
- Kakva je gestikulacija govornika? 4,38 (St. dev. – 0,63)
- U kojoj mjeri govornikova gestikulacija olakšava praćenje njegova govora? 5,07 (St. dev. – 1,44)

Ukupna ocjena: **3,96** (St. dev. – 0,77)

- ukupno **gesti**: 77 → jedna gesta svake 6,6 sekunde
- ukupno **ideografa**: 41

...koliki dio novca će privremeno ostati na raspolaganju poduzetnicima, koji bi inače bio prihod države. Dakle, država privremeno taj kapital ostavlja na raspolaganju poduzetnicima....

Ovdje zastupnik ideografima i fizički pravi razliku između *poduzetnika* i *države*. Najprije gestom, s jedne strane, naglasi riječ *poduzetnicima*, zatim, s druge strane, drugom gestom riječ *države*.

- ukupno **dirigenata**: 29

Međutim nikako da dobijemo podatak koliko iznose porezni dugovi. S naslova poreza na dohodak, poreza na dobit, PDV, trošarina ili ukupni porezni dug, barem taj podatak da dobijemo.

Zastupnik gestom otvorenog dlana sa strane naglašava riječi koje nabraja: *poreza na dohodak, poreza na dobit, PDV, trošarina ili ukupni porezni dug*. Na taj način dodatno ističe važnost izgovorenih riječi.

- ukupno **prostornih znakova**: 7

...ili ukupni porezni dug....

Ovdje zastupnik riječ *ukupni* prati prostornom gestom kojom kao da obuhvaća, zaokružuje neku cjelinu.

Zastupnik gestikulira često, geste mu prate tok misli, gestama naglašava fokuse u rečenicama, koji su još istaknuti i pojačanom glasnoćom. Intenzitet istaknutih riječi je ≈ 87 dB. Mimika je ocijenjena primjerenom ocjenom (4,11). Zastupnikovo lice nema cijelo vrijeme isti izraz, ponekad, kada želi istaknuti neku misao, podiže obrve. Svoj govor ne čita, pogled mu prelazi preko cijele dvorane.

Davor Huška (HDZ)

- trajanje govora: 2,45 min
- objašnjava zašto će glasati za zakon o posebnoj mjeri naplate poreznog duga uzrokovanog gospodarskom krizom
- strategija: argumentacijska

Ocjene ispitanika:

- a) Koliko govornik održava kontakt pogledom s publikom? 2,26 (St. dev. – 0,77)
- b) Kakva je mimika govornika? 1,46 (St. dev. – 0,64)
- c) U kojoj mjeri govornikova mimika olakšava praćenje njegova govora? 1,5 (St. dev. – 0,65)
- d) Kakva je gestikulacija govornika? 1,3 (St. dev. – 0,67)
- e) U kojoj mjeri govornikova gestikulacija olakšava praćenje njegova govora? 1,57 (St. dev. – 0,54)

Ukupna ocjena: **1,3**

- ukupno **gesti**: 3
- ukupno **adapora**: 3

Najlošije ocjene ovog zastupnika mogu se objasniti time što svoj govor čita s papira koji drži s obje ruke. Za to vrijeme rijetko pogledava prema publici. Ne gestikulira. Tri je puta spontano dotaknuo mikrofon, što je gesta koja je česta kod govornika koji govore s mjesta. Mimika mu je neutralna, ne pokazuje nikakve promjene na licu tijekom svog govora. Govor mu je monoton, nema oscilacija u glasnoći, tempu i ritmu.

5.2.3. Najbolje i najlošije ocijenjeni zastupnici koji su se javljali za repliku, ispravak netočnog navoda i povredu Poslovnika:

Najbolje

Najlošije

1. Ivan Šuker (HDZ) 4,19	1. Mirela Holy (SDP) 2
2. Marija Lugarić (SDP) 4,07	2. Stjepan Milinković (HDZ) 2,3
3. Emil Tomljanović (HDZ) 3,61	3. Josip Leko (SDP) 2,76

Ivan Šuker (HDZ)

- trajanje govora: 1,30 min
- ispravaka netočnog navoda – zastupnik ispravlja netočan navod iz izlaganja Slavka Linića
- strategija: uvjeravačka

Ocjene ispitanika:

- a) Koliko govornik održava kontakt pogledom s publikom? 6,76 (St. dev. – 0,42)
- b) Kakva je mimika govornika? 4,11 (St. dev. – 0,81)
- c) U kojoj mjeri govornikova mimika olakšava praćenje njegova govora? 4,57 (St. dev. – 1,53)
- d) Kakva je gestikulacija govornika? 4,23 (St. dev. – 0,65)
- e) U kojoj mjeri govornikova gestikulacija olakšava praćenje njegova govora? 5,57 (St. dev. – 1,38)

Ukupna ocjena: **4,19** (St. dev. – 0,89)

- ukupno **gesti**: 23 → jedna gesta svake 3,91 sekunde
- ukupno **dirigenata**: 13

Može se vidjeti prilikom izvršenja proračuna koliko je izvršeno obveza iz proračuna....

Ovdje zastupnik ispruženim dlanom u stranu naglašava riječi *koliko je izvršeno obveza iz proračuna*. Ovo gestikuliranje podsjeća na *rezanje zraka*, samo što u ovom slučaju niti su geste tako čvrste i odrješite, niti govor ima obilježja *staccata*, koji je karakterističan za *rezanje zraka*.

- ukupno **ideografa**: 7

...praktički mnogi od onih, koji su se trebali riješiti tim zakonom, se i danas vode kao porezni dužnici....

- ukupno **pokazivača** 2

...i taj problem trebamo riješiti....

Govornik prstom pokazuje na *taj*.

- ukupno **piktografa 1**

...i onda će slika nelikvidnosti poreznog duga biti sasvim identična....

Dok izgovara riječ *slika*, zastupnik prstom crta krug po zraku.

Ivan Šuker zastupnik je koji je dobio najviše ocjene od svih zastupnika, ne samo ukupno, nego i u pitanjima u kojoj mjeri govornikova mimika / gestikuliranje olakšavaju praćenje njegova govora. Gestikulira često, te geste prate govor i daju ritam riječima. U lijevoj ruci drži olovku, no ne igra se njome, ne premeće ju stalno po prstima, što može odvrćati pažnju od govora. Što se tiče mimike, tijekom cijelog govora obrve su mu blago podignute.

Mirela Holy (SDP)

- trajanje govora: 1,3 min
- replika – zastupnica daje repliku na izaganje zastupnika Josipa Salapića
- strategija: uvjeravačka

Ocjene ispitanika:

- a) Koliko govornik održava kontakt pogledom s publikom? 3,23 (St. dev. – 0,95)
- b) Kakva je mimika govornika? 2,15 (St. dev. – 0,96)
- c) U kojoj mjeri govornikova mimika olakšava praćenje njegova govora? 2,07 (St. dev. – 1,19)
- d) Kakva je gestikulacija govornika? 3,46 (St. dev. – 1,83)
- e) U kojoj mjeri govornikova gestikulacija olakšava praćenje njegova govora? 1,73 (St. dev. – 1,11)

Ukupna ocjena: 2 (St. dev. – 0,97)

Tijekom svog izlaganja zastupnica je okrenuta prema sugovorniku, odnosno, zastupniku kome replicira. U jednoj ruci drži papire i njima gestikulira. Druga ruka joj je opuštena uz tijelo. Ispitanici su primjerenost njezinog gestikuliranja ocijenili s 3,46, dakle, malo manje od optimuma. No, na pitanje koliko to gestikuliranje olakšava praćenje njezinog govora, ocjena je bila puno manja – 1,73. Mimika je, također, ocijenjena niskom ocjenom (2,15), što znači da tendira prema neutralnoj.

Zanimljivo je da su isti zastupnici, koji su se javljali za riječ i s govornice i s mjesta, ocijenjeni prilično različito u tim dvjema situacijama.

Tablica 4. Ukupne ocjene istih zastupnika u različitim diskursima.

	Govor za govornicom (ukupna ocjena)	Govor s mjesta (ukupna ocjena)
Josip Leko (SDP) – replika	2,77 (st. dev. – 0,57)	2,76 (st. dev. – 0,81)
Emil Tomljanović (HDZ) - replika	2,42 (st. dev. – 0,9)	3,69 (st. dev. – 0,83)
Boro Grubišić (HDSSB) – replika	2,92 (st. dev. – 0,84)	3,61 (st. dev. – 0,75)
Miljenko Dorić (HNS) – ispravak netočnog navoda	3 (st. dev. – 0,77)	3,57 (st. dev. – 0,57)
Marijana Petir (HSS) – ispravak netočnog navoda	2,42 (st. dev. – 0,94)	3,53 (st. dev. – 0,9)
Zlatko Koračević (HNS) – povreda Poslovnika	3,92 (st. dev. – 0,84)	2,96 (st. dev. – 1,07)
Goran Marić (HDZ) – ispravak netočnog navoda	2,1 (st. dev. – 0,86)	3,5 (st. dev. – 1,2)

Iz gornje tablice vidimo da su samo dva zastupnika (Josip Leko i Zlatko Koračević) dobili veće ukupne ocjene dok su govorili za govornicom. Ostalih pet je uvjerljivo bolje ocjene dobilo za govor s mjesta. Zašto je tome tako? Govornici, koji su bolje ocijenjeni pri govoru s mjesta, dobili su i više ocjene u pitanjima o držanju kontakta pogledom s publikom, mimici i gesti. Odnosno, za vrijeme govora s mjesta oni više drže kontakt pogledom s publikom, gestikulacija i mimika su primjerenije i olakšavaju praćenje njihova govora u odnosu na govor za govornicom.

5.3. Glasnoća

Što se tiče glasnoće govora, iz tehničkih razloga pouzdani podaci o snazi govora nisu mogli biti dobiveni. Stoga je ovaj odlomak baziran na subjektivnom doživljaju osjeta glasnoće. Nije lako povezati glasnoću s učestalošću i načinom gestikuliranja. Zastupnici koji govore tiho za govornicom doista manje gestikuliraju (npr. Stanko Grčić – HSS,

Goran Marić – HDZ). S druge strane, učestalost gestikuliranja Damira Kajina, koji govori glasno, ocijenjena je niskom ocjenom – 2. Zanimljivo je istaknuti zastupnika Gorana Marića (HDZ) koji, od svih zastupnika, ne smo za govornicom, nego i onih s mjesta, govori najtiše. Tom glasnoćom govori za govornicom, dok mu je pri govoru s mjesta (ispravak netočnog navoda) glasnoća puno veća. Za govornicom malo gestikulira (na pitanje *Kakva je gestikulacije govornika?* ocijenjen je s 1,5 (st. dev. – 0,82), no pri govoru s mjesta, u kojemu mu je i glasnoća govora veća, također više gestikulira (na pitanje *Kakva je gestikulacije govornika?* ocijenjen je s 3,73 (st. dev. – 1,21). Stjepan Milinković (HDZ) koji govori s mjesta (ispravak netočnog navoda) govori najglasnije i ujedno najviše gestikulira (na pitanje *Kakva je gestikulacije govornika?* ocijenjen je s 6,65 (st. dev. – 0,56).

Glasnoća govora raste kada zastupnici nastoje naglasiti neku riječ u rečenici. Tada je ta riječ popraćena i gestom (najčešće dirigentom) ili podizanjem obrva, čime se ona i vizualno ističe.

6. ZAKLJUČAK

Nakon provedenog istraživanja o učestalosti gestikuliranja i izvršenog eksperimenta o primjerenosti mimike, geste i održavanja kontakta pogledom s publikom, može se zaključiti da postoje razlike s obzirom na diskurs, odnosno na govor za govornicom, pojedinačnu raspravu i davanje replike, ispravka netočnog navoda i povrede Poslovnika. Zastupnici najčešće gestikuliraju upravo tokom tih kratkih diskursa. Najčešće geste, u sve tri situacije, su znakovi ideografi. Rezultati eksperimenta pokazuju da su razina mimike i gestikulacije u razinama primjerenosti (3,16 za mimiku i 3,17 za gestikulaciju) te da zastupnici većinu vremena gledaju u publiku (ukupna ocjena 4,94). Ipak, najbolje su ocijenjeni zastupnici koji se javljaju za repliku, ispravak netočnog navoda i povredu Poslovnika. Najlošije ocijenjeni zastupnici su oni koji svoj govor cijelo vrijeme čitaju s papira. Pritom ne gestikuliraju, jer drže papir u rukama, niti im je govor popraćen mimikom. Međutim, govornici koji ne čitaju svoj govor i uredno održavaju kontakt pogledom s publikom, ali ne gestikuliraju, su također ocijenjeni lošim ocjenama (npr. Milorad Pupovac – 1,92 (st. dev. – 0,74), Mirela Holy – 2 (st. dev. – 0,97)). S druge strane, i zastupnici, čija je gestikulacija ocijenjena daleko višom ocjenom od primjerene,

dakle, prenaplašenom (npr. Stjepan Milinković – 6,65 (st. dev. – 0,56)), ocijenjeni su niskim ukupnim ocjenama (2,3 (st. dev. – 1,08)) To dovodi do zaključka da prosječnom gledatelju odgovara govor koji se ne čita i koji je popraćen primjerenom mimikom i gestikulacijom.

Što se tiče glasnoće govora, zastupnici koji govore tiho gestikuliraju puno manje od onih koji govore glasno, bez obzira u kojoj se vrsti diskursa javljaju za riječ.

Smatra se da je ovo istraživanje bar donekle ukazalo na razinu mimike, gestikuliranja i održavanja kontakta pogledom s publikom tijekom govora zastupnika u Hrvatskome saboru. Iako nema puno radova na ovu temu, trebalo bi joj posvetiti puno više pažnje, jer govori u Saboru su javni govori i savršeni su materijal za sve one koji se bave proučavanjem javnih govora s bilo kojeg aspekta. Stoga ovaj rad može poslužiti kao putokaz nekome koga zanima područje neverbalne komunikacije i javnog govora.

7. LITERATURA

1. Argyle, Micheal (1988). *Bodily communication*. London; New York Methuen and Co.
2. Boyes, Carolyn (2009). *Jezik tijela: tajni jezik gesti i držanja*. Zagreb: Kigen.
3. Morris, Dezmond (1979). *Otkrivanje čoveka: kroz gestove i ponašanje*. Beograd : Jugoslavija, cop.
4. Harrison, Randall P. (1974). *Beyond Words*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.
5. Inić, Slobodan (1984). *Govorite li politički?* Beograd: GRO 'Kultura'
6. Pease, A i Pease B. (2008). *Velika škola govora tijela*. Zagreb: Mozaik knjiga.
7. Pupovac, Milorad (1990). *Politička komunikacija*. Zagreb: August Cesarec
8. Škarić, I. (1991). *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Globus, Naklada Zavod.
9. Škarić, I. (2000). *Temeljci suvremenoga govorništva*. Školska knjiga, d.d., Zagreb.
10. www.sabor.hr

8. SAŽETAK

Ovaj se rad bavio mimikom i gestikulacijom zastupnika Hrvatskoga sabora. Mjereno je koje geste zastupnici najviše koriste i u kojim situacijama - govoru s govornice, pojedinačnoj raspravi, pri davanju replike, ispravku netočnog navoda i povredi Poslovnika. Mjereno je mijenja li se i kako njihova gestikulacija s obzirom na glasnoću njihova govora. Proveden je eksperiment u kojem je ispitanicima bilo zadano da ocijene primjerenost mimike i geste svakog zastupnika dok govori, te održavanje kontakta pogledom s publikom.

Rezultati istraživanja pokazuju da zastupnici najčešće gestikuliraju u situacijama kada se javljaju za repliku, ispravak netočnog navoda i povredu Poslovnika. Mjerenja su pokazala i da svi zastupnici govore približno istom prosječnom glasnoćom i da ona raste u slučajevima kada se želi naglasiti neka riječ u rečenici.

Rezultati eksperimenta pokazali su da su najbolje ocijenjeni zastupnici koji se javljaju za repliku, ispravak netočnog navoda i povredu Poslovnika, a najlošije oni koji govore s govornice. Također, najbolje su ocijenjeni oni zastupnici koji ne čitaju svoj govor s papira i kojima su mimika i gesta procijenjene promjerenima.

9. PRILOG

Popis zastupnika uključenih u istraživanje:

• SDP

Antičević-Marinović, Ingrid

Bernardić, Davor

Denona, Luka

Franić, Zdenko

Heffer, Goran

Holy, Mirela

Jelaš, Nadica

Leko, Josip

Lučin, Šime

Lugarić, Marija

Mondekar, Danijel

Ostojić, Rajko

Sobol, Gordana

Vrbat, Tanja

Zgrebec, Dragica

• HNS

Dorić, Miljenko

Koračević, Zlatko

• HDSSB

Grubišić, Boro

• HSU

Hrelja, Silvano

• Hrvatski laburisti

Lesar, Dragutin

• HDZ

Bagarić, Ivan

Bilić-Vardić, Suzana

Đurđević, Šimo

Grbić, Ivo

Hebrang, Andrija

Huška, Davor

Lovrin, Ana

Marić, Goran

Milinković Stjepan

Salapić, Josip

Sesvečan, Damir

Šetić, Nevio

Šuker, Ivan

Tomljanović, Emil

• HSS

Grčić, Stanko

Petir, Marijana

• HSP

Srb, Danijel

• SDSS

Pupovac, Milorad